

Information about the author

A. Melnyk – PhD in Economics, lecturer of the Department of International Economics and Foreign Economic Activity Management of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9-A Nauky Ave., Kharkiv, Ukraine, 61166, e-mail: allamelnik82@gmail.com).

Інформація про автора

Мельник Алла Олександрівна – канд. екон. наук, викладач кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Харківського національного еконо-

мічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, м. Харків, Україна, 61166, e-mail: allamelnik82@gmail.com).

Информация об авторе

Мельник Алла Александровна – канд. экон. наук, преподаватель кафедры международной экономики и менеджмента внешнеэкономической деятельности Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, г. Харьков, Украина, 61166, e-mail: allamelnik82@gmail.com).

*Стаття надійшла до ред.
12.06.2017 р.*

УДК 336.221.2:336.225(477)

JEL Classification: E62; H24; K34

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ОПОДАТКУВАННІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

**Сідельникова Л. П.
Найденко О. Є.**

Проблема реалізації принципу соціальної справедливості в оподаткуванні сьогодні постає особливо гостро, оскільки розмір середньої заробітної плати в Україні, порівняно з багатьма країнами ЄС та світу, є значно нижчим. У зв'язку із цим, виникає необхідність дослідити, яким чином в українському податковому законодавстві реалізовано принцип соціальної справедливості.

Із ухваленням Податкового кодексу України принципи побудови та призначення системи оподаткування було замінено на принципи податкового законодавства. Наявне сьогодні визначення принципу соціальної справедливості майже не відповідає своїй сутності, оскільки податки, установлені в Україні, не прив'язані до показника платоспроможності платників податків.

Переходячи у 2004 році до пропорційної системи оподаткування доходів фізичних осіб, держава намагалася забезпечити вихід із тіні значної кількості доходів платників податків. Але, як виявилось, зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб було зумовлено підвищенням заробітної плати, а не збільшенням довіри платників податків до держави.

Проблема соціальної справедливості в оподаткуванні фізичних осіб в основному полягає у відсутності в українському податковому законодавстві неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що зобов'язує майже всіх фізичних осіб сплачувати податок на доходи фізичних осіб, незалежно від розміру заробітної плати (винятком є особи, у яких, завдяки застосуванню податкової соціальної пільги, базу оподаткування може бути зменшено).

Окрім того, слід зауважити неврахування в системі оподаткування фізичних осіб різного розміру заробітних плат, сплачуваних в різних регіонах України, що призводить до значного розриву між середньою заробітною платою в центральних та західних регіонах України.

Тому авторами обґрунтовано запровадження в Україні єдиної ставки податку на доходи фізичних осіб на державному рівні та регіональної надбавки з урахуванням показників соціально-економічного розвитку регіонів.

Ключові слова: соціальна справедливість, принципи оподаткування, концепції соціальної справедливості, податок на доходи фізичних осіб, мінімальна заробітна плата, середня заробітна плата.

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПА СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ В НАЛОГООБЛОЖЕНИИ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ

**Сидельникова Л. П.
Найденко А. Е.**

Проблема реализации принципа социальной справедливости в налогообложении сегодня стоит особенно остро, поскольку размер средней заработной платы в Украине, по сравнению со многими странами ЕС и мира, значительно ниже. В связи с этим, возникает необходимость исследовать, каким образом в украинском налоговом законодательстве реализуется принцип социальной справедливости.

С принятием Налогового кодекса Украины принципы построения и назначения системы налогообложения были заменены на принципы налогового законодательства. Существующее сегодня определение принципа социальной справедливости почти не соответствует его сущности, поскольку налоги, которые устанавливаются в Украине, не учитывают показатель платежеспособности налогоплательщиков.

Переходя в 2004 году к пропорциональной системе налогообложения доходов физических лиц, государство пыталось обеспечить выход из тени значительного количества доходов налогоплательщиков. Но, как оказалось, рост поступлений налога на доходы физических лиц было обусловлено повышением заработной платы, а не увеличением доверия налогоплательщиков к государству.

Проблема социальной справедливости в налогообложении физических лиц в основном заключается в отсутствии в украинском налоговом законодательстве необлагаемого минимума доходов граждан, что обязывает почти всех физических лиц платить налог на доходы физических лиц, независимо от размера заработной платы (исключение составляют лица, у которых, благодаря применению налоговой социальной льготы, база налогообложения может быть уменьшена).

Кроме того, следует отметить, что в системе налогообложения физических лиц не учитывается различный размер заработных плат, который выплачивается в регионах Украины, что приводит к значительному разрыву между средней заработной платой в центральных и западных регионах Украины.

Поэтому авторами обоснованно введение в Украине единой ставки налога на доходы физических лиц на государственном уровне и региональной надбавки с учетом показателей социально-экономического развития регионов.

Ключевые слова: социальная справедливость, принципы налогообложения, концепции социальной справедливости, налог на доходы физических лиц, минимальная заработная плата, средняя заработная плата.

IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF SOCIAL JUSTICE IN THE TAXATION OF INDIVIDUALS

**L. Sidelnikova
O. Naidenko**

The problem of realizing the principle of social justice in taxation is especially acute today, since the average wage in Ukraine is much lower compared to many EU countries and the world. In this connection, there is a need to explore how the principle of social justice is implemented in Ukrainian tax legislation.

With the adoption of the Tax Code of Ukraine, the principles of construction and designation of the taxation system have been replaced by the principles of tax legislation. The current definition of the principle of social justice is almost inconsistent with its essence, since taxes that are established in Ukraine do not take into account the index of solvency of taxpayers.

Passing to the proportional system of taxation of incomes of individuals in 2004, the state tried to provide a way out of the shadow of a significant number of incomes of taxpayers. But, as it turned out, the increase in the income of the personal income tax was due to the growth of wages, rather than an increase in the trust of taxpayers to the state.

The problem of social justice in the taxation of individuals basically lies in the absence of a nontaxable minimum of citizens' incomes in the Ukrainian tax legislation. This requires almost all individuals to pay personal income tax regardless of the amount of wages (the exception is people whose tax base can be reduced, due to the application of tax social benefits).

In addition, it should be noted that the system of taxation of individuals does not take into account the different amount of wages paid in the regions of Ukraine, which leads to a significant gap between the average wage in the central and western regions of Ukraine.

Therefore, the authors have justified for Ukraine the introduction of a single rate of personal income tax at the state level and a regional surcharge, taking into account the indicators of socioeconomic development of the regions.

Keywords: social justice, principles of taxation, concepts of social justice, personal income tax, minimum wage, average wage.

Забезпечення соціальної справедливості в оподаткуванні є одним із принципів, на якому має будуватися система оподаткування в будь-якій країні. Забезпечення стабільного соціального захисту населення (у тому числі за допомогою соціальної справедливості) є важливою складовою частиною соціально-економічної політики Скандинавських країн.

За даними декількох рейтингів, стан соціально-економічного розвитку в Україні погіршується, що може слугувати доказом неповної реалізації принципу соціальної справедливості.

За індексом соціального розвитку Україна посідала у 2014 році 62-ге місце (значення індексу дорівнювало 64,91), у 2015 році – 62-ге місце (65,69), а у 2016 році – 63-тє місце (66,43). Усього в рейтингу наявні 133 країни світу [1].

Соціально-економічний стан в Україні останнім часом погіршується. Соціальна сфера протягом останніх років фінансувалася по-різному.

Так, у 2009 – 2013 роках намітилася чітка тенденція до зростання питомої ваги актів бюджету на соціальну сферу в загальних видатках бюджету (питома вага збільшилася із 21,25 % у 2009 році до 28,68 % у 2013 році). У 2014–2015 роках цей показник становив уже 25,94 %. Але у 2016 році відбулося значне зростання витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення, оскільки показник питомої ваги становив 30,07 % [2].

Така ж тенденція з'явилася і щодо показника питомої ваги витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП, оскільки протягом 2009 – 2013 років цей показник зростав із 5,64 до 9,97 %, у 2014 – 2015 роках – знизився до 8,91 %, але вже у 2016 році показник питомої ваги показав найбільше значення за останні роки та становив 10,54 % [2].

Але навіть таке зростання витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення у відсотковому відношенні до ВВП не можна порівняти з аналогічним показником у країнах ЄС-28, де за 2015 рік значення становить 19,2 % [3]. Найбільше значення цього показника у 2015 році було у Фінляндії – 25,5 %, у Франції – 24,6 %, у Данії – 23,6 %. Найнижчими є витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення в Ірландії 9,6 %, у Литві – 11,1 %, Латвії – 11,5 % від ВВП [3].

Соціальна справедливість – "міра рівності (нерівності) життєвого становища людей, класів і соціальних груп, що об'єктивно зумовлюються рівнем матеріального та духовного розвитку суспільства. Міра рівності виражається в матеріальних і духовних благах, які надходять у повне розпорядження людей" [4].

Соціальна справедливість – "етична, соціальна, юридична й політична категорія, сенс якої мінявся упродовж історії, становила опис становища або ж (найчастіше) постулат; може розумітися як риса

політичного устрою, правового порядку чи суспільних стосунків" [5].

Поняття "соціальна справедливість" застосовують у тому числі й у сфері оподаткування.

До 2011 року в українському податковому законодавстві принцип соціальної справедливості було регламентовано Законом України "Про систему оподаткування" № 1251-XII від 25 червня 1991 року [6], згідно з яким соціальна справедливість в оподаткуванні передбачала "забезпечення соціальної підтримки мало-забезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи" [6].

Із ухваленням Податкового кодексу України [7] принципи побудови та призначення системи оподаткування було замінено на принципи податкового законодавства. Згідно з пп. 4.1.6. Податкового кодексу України, соціальна справедливість – це "установлення податків та зборів, відповідно до платоспроможності платників податків" [7].

На думку авторів, визначення, наведене в Законі України "Про систему оподаткування", найбільш повно відображало сутність соціальної справедливості оподаткування, оскільки передбачало застосування прогресивного оподаткування громадян. Наявне сьогодні визначення принципу соціальної справедливості майже не відповідає своїй сутності, оскільки податки, установлені в Україні, не прив'язані до показника платоспроможності платників податків.

Принцип соціальної справедливості в оподаткуванні доходів фізичних осіб до 2003 року реалізовано в межах Декрету Кабінету Міністрів України "Про прибутковий податок" [8], коли діяли диференційовані прогресивні ставки прибуткового податку із громадян. Це, з одного боку, дозволяло реалізовувати на практиці принцип соціальної справедливості (завдяки застосуванню прогресивних ставок до більших доходів), але, з іншого – створювало складнощі для представників бухгалтерських служб підприємств та контрольних органів у сфері оподаткування під час обчислення (перевірки) суми прибуткового податку.

Із ухваленням у 2003 році Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб" [9] ставку податку було змінено на пропорційну.

Виявом соціальної справедливості в оподаткуванні фізичних осіб в умовах сьогодення є можливість платників податків претендувати на податкову соціальну пільгу. Але із 2017 року після підвищення мінімальної заробітної плати до 3 200 грн право на податкову соціальну пільгу будуть мати лише особи, які мають не менше від двох дітей, або особи, які працюють не на повній ставці.

Світовий досвід доказує, що справедливість оподаткування реалізовано в тому числі за рахунок диференціації ставок індивідуального прибуткового податку [10]. Серед провідних країн світу, у яких застосовують прогресивні ставки індивідуального прибуткового податку, слід назвати Німеччину, Францію, Італію, Іспанію, Нідерланди, США, Швейцарію, Люксембург. Водночас у Скандинавських країнах діє пропорційна система оподаткування, що не заважає цим країнам перебувати на передових позиціях рейтингів соціального розвитку.

Принцип справедливості оподаткування розглянуто у працях багатьох учених, як класиків, так і сучасників.

Одним із перших економістів, хто науково обґрунтував вплив податків на справедливий розподіл багатства, був Уільям Петті. На його переконання, "податкова система держави повинна мати пропорційний характер, тобто кожен громадянин повинен платити, відповідно до того, скільки він споживає" [11, с. 23].

Ж.-Ж. Руссо соціальну справедливість бачив як "соціальну рівність та моральну чистоту людей, що були б вихованими та гармонійно розвинутими особами" [12].

А. Сміт у своїх роботах [13, с. 126; 14, с. 80] називав справедливість одним із чотирьох основних принципів оподаткування. На його думку, "мешканці держави мають брати участь у підтримці держави, відповідно до своєї платоспроможності".

А. Вагнер [15; 16] до групи принципів справедливості зарахував принципи загальності та рівномірності оподаткування.

Ідеї загальності оподаткування у своїх працях також розвивали Д. Рікардо [17, с. 189] та Ж. С. Сисмонді [18, с. 83], а забезпечення справедливості оподаткування на основі рівності підходів до платників податків – О. Мірабо [19, с. 563] та Т. Гобс [20, с. 15–16].

Залежність розміру податків від платоспроможності платників було сформульовано у працях Дж. Мілля [21, с. 76] та П. Гольбаха [22, с. 27].

І. І. Кучеров [23, с. 189] зауважує, що "справедливість може по-різному трактуватися різними категоріями платників. Тим більш розуміння справедливості оподаткування, як і багатьох інших термінів, може змінюватися під впливом, насамперед, часу та етапу розвитку суспільства".

На думку А. А. Ісаєва [24, с. 44] та В. М. Пушкаревої [25, с. 155], "справедливість оподаткування може змінюватися під впливом різних факторів, що залежать від розвитку суспільства".

А. Соколовська та І. Майбуров [26, с. 200] під принципом справедливості розуміють "установлення обов'язку кожній юридичній та фізичній особі брати участь у фінансуванні витрат держави, відповідно до отриманих доходів та наявних можливостей". На їхню думку, справедливість оподаткування може бути горизонтальною та вертикальною. Горизонтальна справедливість передбачає, що особи, які мають однакову платоспроможність, мають перебувати в однакових податкових умовах, що передбачають нарахування однакових податкових зобов'язань. Вертикальна справедливість оподаткування передбачає, що особи, які мають різну платоспромож-

ність, також мають перебувати в однакових податкових умовах, але для забезпечення цієї рівності їм нараховують різні податкові зобов'язання [26, с. 213].

Сьогодні в Україні можна спостерігати вияви вертикальної справедливості оподаткування, оскільки в межах податку на доходи фізичних осіб існує пропорційна ставка податку, що створює однакові податкові умови для осіб із різним рівнем доходів, але сума податкових зобов'язань осіб із різними доходами буде відрізнятися.

У роботі О. Зими та О. Преображенської [27, с. 54–59] основну увагу приділено оцінюванню фіскальної ефективності податку на доходи фізичних осіб та доведено, що в межах цього податку в Україні не повною мірою реалізовано принцип соціальної справедливості, оскільки наявний показник неоподаткованого мінімуму доходів громадян (17 грн) не відповідає вимогам часу.

Л. Жебчук у своїй роботі [28, с. 64–68] висловила думку щодо необхідності в удосконаленні чинного механізму оподаткування доходів фізичних осіб, із метою впровадження соціально справедливої системи оподаткування (автором було запропоновано п'ять моделей удосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб).

Л. Севрюкова та Л. Білоусова [29, с. 41–44] запропонували введення прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб, оскільки існування плоскої шкали оподаткування не відповідає принципу соціальної справедливості. На їхню думку, "упровадження прогресивної системи оподаткування доходів фізичних осіб має зменшити соціальну нерівність серед платників податків".

У роботі С. Бойко та О. Драган [30, с. 35–38] сформульовано гіпотезу стосовно "невідповідності фіскальної ефективності та соціальної справедливості податку на доходи фізичних осіб, що в сучасних умовах призводить, з одного боку, до збільшення надходжень до бюджету, а з іншого – до зниження реальних доходів фізичних осіб і, як наслідок, до погіршення рівня життя населення".

Незважаючи на великий внесок зазначених авторів у дослідження проблематики соціальної справедливості, автори вважають, що більш детальний розгляд потребують питання реалізації принципу соціальної справедливості під час оподаткування доходів фізичних осіб, а саме питання доцільності впровадження на регіональному рівні надбавок до основної ставки податку на доходи фізичних осіб з урахуванням показників соціально-економічного розвитку регіонів.

Метою статті є обґрунтування моделі оподаткування доходів фізичних осіб, в основі якої буде реалізовано право податкової ініціативи органів місцевого самоврядування під час установлення надбавки до чинної ставки податку на доходи фізичних осіб з урахуванням показників соціально-економічного розвитку регіонів.

У світовій практиці соціальну справедливість реалізовано в межах однієї з чотирьох концепцій: егалітаристської, утилітаристської, роулсіанської, ринкової [31 – 35].

1. Егалітаристська концепція передбачає, що всі особи дістають однакові блага [31]. До того ж не враховують скільки витрат (розумових або фізичних) було здійснено особами, які отримують однаковий дохід. Цю концепцію

соціальної справедливості застосовано у Скандинавських країнах, а до 1991 року застосовували у СРСР.

2. Вихідним положенням роулсіанської концепції (автор Дж. Ролз) є теза, що "справедливою вважають таку диференціацію доходів, за якої відносна економічна нерівність припустима лише тоді, коли вона сприяє досягненню більш високого абсолютного рівня життя найбільш біднішими членами суспільства" [36, с. 48–50]. Відносну економічну нерівність було реалізовано в Україні під час оподаткування доходів фізичних осіб до 2003 року, коли із зростанням доходу платника податку зростала й ставка податку та діяв неоподатковуваний мінімум доходів громадян (17 грн).

3. Утилітаристська концепція (автор І. Бентам) виходить із того, що "головним завданням держави є забезпечення найбільшого щастя для більшої кількості членів суспільства. Але функції корисності в різних людей неоднакові" [37, с. 74]. Основними положеннями концепції є: максимізація загальної корисності; порівняння корисностей кожного індивіда за єдиною шкалою; однакова значущість індивідів; відсутність суб'єктивізму.

4. Ринкова концепція припускає "відповідність доходу кожного власника фактора виробництва граничному продукту, отриманого від цього фактора. Соціальну справедливість до того ж встановлено ринком і його регуляторами. Таким чином, у цьому випадку припустима значна нерівність у розподілі доходів" [31].

Автор концепції Ф. Хайєк [38] уважав, що "лише ринковий розподіл у демократичному суспільстві, який ґрунтується на приватній власності та суспільному договорі, здатний забезпечити людині принцип однакових можливостей".

Отже, якщо взяти, наприклад, такий фактор виробництва як праця, то положення цієї концепції будуть

означати: чим більше особа працює, тим більше вона буде отримувати доходу. Тобто вплив конкуренції під час реалізації цієї концепції буде визначальним.

Одним із ключових податків, у межах якого держава може реалізовувати принцип соціальної справедливості є податок на доходи фізичних осіб.

У 2004 році, у зв'язку зі змінами до законодавства, на зміну прогресивній системі оподаткування доходів фізичних осіб прийшла пропорційна. Єдиним нагадуванням про стару систему оподаткування фізичних осіб є неоподатковуваний мінімум доходів громадян у розмірі 17 грн, який наразі застосовують для розрахунку розміру штрафних санкцій за порушення законодавства.

Мета впровадження пропорційного оподаткування полягала у виведенні доходів із тіншового сектору, але держава не змогла досягти поставленої мети. У першому півріччі 2016 року показник тіншової економіки становив 38 % від ВВП [39].

Але досягненням можна вважати, що податок на доходи фізичних осіб сьогодні став другим податком в Україні за питомою вагою надходжень до Зведеного бюджету України. За останні сім років питома вага надходжень від податку на доходи фізичних осіб у загальних податкових надходженнях до Зведеного бюджету України збільшилася з 15,4 % до 17,7 % [2], що було обумовлено зростанням мінімальної заробітної плати та збільшенням ставки податку на доходи фізичних осіб до 18 % (рис. 1).

До того ж питома вага податку на доходи фізичних осіб у номінальному ВВП (рис. 2) за останні сім років зросла на 0,63 % [2]. Зі зростанням мінімальної заробітної плати з 1 січня 2017 року до 3 200 грн напевно має ще збільшитися значення цього показника за підсумками 2017 року.

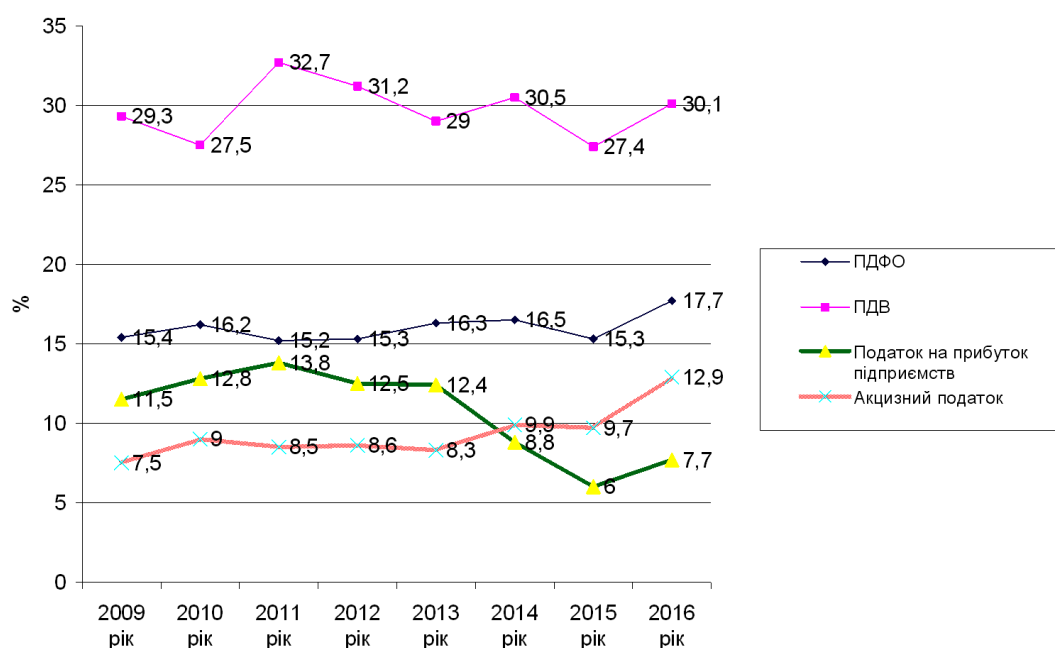

Рис. 1. Питома вага основних податків та зборів у податкових надходженнях до Зведеного бюджету України за 2009 – 2016 рр., % (складено за даними [2])

[The share of the major taxes and fees in the total budget tax revenues of Ukraine in 2009 – 2016, % (based on [2])]

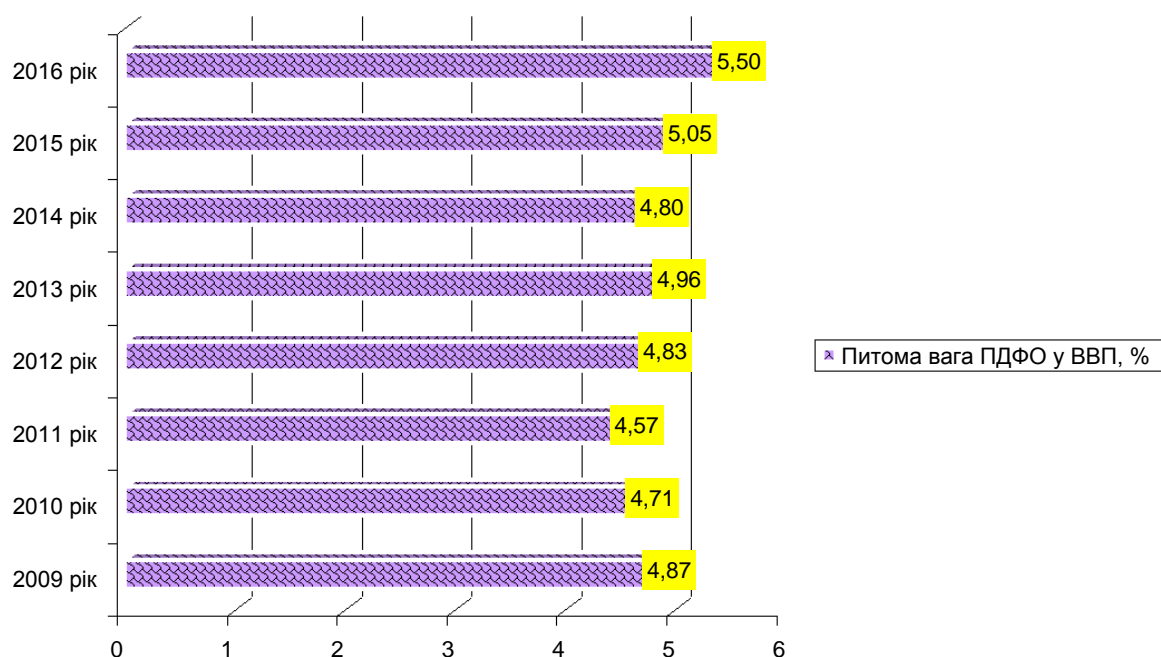

Рис. 2. Питома вага податку на доходи фізичних осіб у номінальному ВВП за 2009 – 2016 рр., (складено за даними [2])
 [The share of the personal income tax in the nominal GDP in 2009 – 2016, (based on [2])]

Одним із важливих соціальних показників у будь-якій країні є показник мінімальної заробітної плати. Якщо проаналізувати тенденції змін цього показника за 16 років, то виявиться цікава ситуація: зростання у гривневому еквіваленті відбулося на 1 482 грн, а от у євроеквіваленті – усього на 34 євро. Більш того, хотілося б зазначити що, порівняно із 2013 роком, коли мінімальна заробітна плата в перерахунку на середній курс євро становила 115 євро, за підсумками 2016 року цей показник становив лише 57 євро [40].

Слід зазначити також, що до 2009 року в українській економіці існувала неприпустима ситуація, коли розмір мінімальної заробітної плати був меншим за по-

казник прожиткового мінімуму, що є доказом невиконання державою принципу соціальної справедливості.

У країнах ЄС-28 найвища мінімальна заробітна плата в Люксембурзі (1 999 євро), а найнижча – у Болгарії (235 євро) [41].

Розподіл населення за рівнем середньодушових доходів, наведений у табл. 1, демонструє незрозумілу статичну інформацію про появу у 2012 році осіб, які отримували дохід вищий за 2 280 грн, оскільки в разі зростання мінімальної заробітної плати на 130 грн питома вага осіб, які отримували доходи вищі ніж 2 280 грн, становила 24,3 %, хоча за підсумками 2011 року осіб із таким доходом не було взагалі.

Таблиця 1

Розподіл населення за рівнем середньодушових доходів, %
 (складено за даними [40])
 [Distribution of population based on the average per capita income level, %
 (based on [40])]

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
До 480,0	1,9	0,7	0,2	0,3	0,1	0,1	0
480,1 – 840,0	17,1	8,0	5,0	3,1	2,3	1,4	1,3
840,1 – 1 200,0	32,0	26,0	18,7	12,9	9,1	7,9	6,2
1 200,1 – 1 560,0	22,1	27,0	26,7	23,9	21,3	19,2	14,1
1 560,1 – 1 920,0	12,5	16,4	20,0	21,1	22,1	23,1	18,3
1 920,1 – 2 280,0	14,4	21,9	29,4	14,4	16,6	16,5	16,9
2 280,1 – 2 640,0	–	–	–	9,4	10,4	11,7	15,6
2 640,1 – 3 000,0	–	–	–	5,6	6,7	7,8	9,9
2 640,1 – 3 360,0	–	–	–	3,0	4,3	4,6	5,6
3 360,1 – 3 720,0	–	–	–	2,2	2,0	2,5	4,2
Понад 3 720,0	–	–	–	4,1	5,1	5,2	7,9

Крім того, слід звернути увагу на те, що за підсумками 2015 року більше за 7 % населення отримували дохід, нижчий за мінімальну заробітну плату (1 378 грн у 2015 році).

Незважаючи на процеси податкової децентралізації, які відбуваються в Україні, регіони й досі не мають права впливати на процеси оподаткування щодо податків та зборів, які надходять до місцевих бюджетів, але є загальнодержавними (наприклад, податок на доходи фізичних осіб).

На відміну від України, у зарубіжних країнах органи місцевого самоврядування мають більше прав щодо змін в оподаткуванні, реалізуючи право на податкову ініціативу. Так, наприклад у Бельгії, Канаді, Данії та Норвегії органи місцевого самоврядування мають право встановлювати додаткові надбавки до ставок індивідуального прибуткового податку із громадян. У Швейцарії та провінції Квебек (Канада) органи місцевого самоврядування мають право самостійно встановлювати ставку індивідуального прибуткового податку із громадян.

В Україні доцільно використовувати досвід зарубіжних країн у побудові більш справедливої системи оподаткування доходів фізичних осіб, оскільки, як свідчить статистика, рівень середньої заробітної плати в Україні в регіональному аспекті значно відрізняється (табл. 2).

Як можна бачити, за показником середньої заробітної плати у 2016 році перші місця посідають м. Київ

(8 648 грн), Донецька (5 989 грн), Київська область (5 229 грн). Найнижча середня заробітна плата в Тернопільській (3 695 грн), Чернівецькій (3 828 грн), Кіровоградській (3 974 грн) областях.

Загалом слід зауважити, що тільки у м. Києві, Донецькій та Київській областях середня заробітна плата перевищує аналогічний показник по Україні.

Тобто реалізацію принципу соціальної справедливості оподаткування в регіональному аспекті, на жаль, майже не здійснено. Мешканці всіх регіонів України сплачують податок на доходи фізичних осіб за однаковою ставкою, але отримують різну заробітну плату.

За останні сім років найбільш суттєво середня заробітна плата зросла у Волинській (індекс 2,84), Донецькій (2,83), Вінницькій (2,77) областях. Найменше середня заробітна плата за сім років зросла в Харківській (2,47), Луганській (2,48), Чернівецькій (2,51) областях [40].

Незважаючи на зростання мінімальної заробітної плати до 3 200 грн, середня заробітна плата в Україні в січні 2017 року знизилася на 467 грн (або на 8,3 %) [42].

За сім років середня заробітна плата в Україні (у перерахунку на євро) збільшилася лише на 8 євро – зі 175 євро до 183 євро, хоча у гривневому еквіваленті середня заробітна плата збільшилася на 3 277 грн [40].

Таблиця 2

Середньомісячна заробітна плата за регіонами України за 2009 – 2016 роки, грн

складено за даними [40]

[Average monthly wages in the regions of Ukraine in 2009 – 2016, UAH

based on [40]]

Регіони	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Вінницька обл.	1 511	1 782	2 074	2 432	2 651	2 810	3 395	4 189
Волинська обл.	1 427	1 692	1 994	2 339	2 580	2 721	3 291	4 047
Дніпропетровська обл.	1 963	2 369	2 791	3 138	3 336	3 641	4 367	5 075
Донецька обл.	2 116	2 549	3 063	3 495	3 755	3 858	4 986	5 989
Житомирська обл.	1 493	1 785	2 071	2 369	2 561	2 763	3 271	4 000
Закарпатська обл.	1 562	1 846	2 069	2 351	2 553	2 744	3 381	4 298
Запорізька обл.	1 843	2 187	2 606	2 927	3 142	3 432	4 200	5 080
Івано-Франківська обл.	1 627	1 927	2 212	2 540	2 679	2 875	3 405	4 202
Київська обл.	1 987	2 295	2 761	3 157	3 351	3 489	4 153	5 229
Кіровоградська обл.	1 537	1 815	2 114	2 428	2 608	2 789	3 282	3 974
Луганська обл.	1 873	2 271	2 742	3 090	3 337	3 377	3 427	4 637
Львівська обл.	1 667	1 941	2 244	2 578	2 789	2 961	3 647	4 559
Миколаївська обл.	1 806	2 122	2 448	2 822	3 094	3 344	3 984	4 887
Одеська обл.	1 787	2 046	2 387	2 700	2 947	3 129	3 893	4 809
Полтавська обл.	1 733	2 102	2 481	2 850	2 988	3 179	3 783	4 621
Рівненська обл.	1 614	1 960	2 211	2 575	2 844	3 033	3 573	4 364
Сумська обл.	1 593	1 866	2 177	2 503	2 702	2 877	3 449	4 131
Тернопільська обл.	1 412	1 659	1 871	2 185	2 359	2 527	2 994	3 695
Харківська обл.	1 804	2 060	2 407	2 752	2 975	3 143	3 697	4 448
Херсонська обл.	1 482	1 733	1 970	2 268	2 464	2 617	3 122	4 046
Хмельницька обл.	1 521	1 786	2 075	2 425	2 641	2 878	3 370	4 043
Черкаська обл.	1 532	1 835	2 155	2 508	2 682	2 829	3 360	4 148
Чернівецька обл.	1 523	1 772	1 986	2 329	2 484	2 578	3 049	3 828
Чернігівська обл.	1 465	1 711	1 974	2 308	2 504	2 690	3 295	4 002
м. Київ	3 161	3 431	4 012	4 607	5 007	5 376	6 732	8 648
Україна загалом	1 906	2 239	2 633	3 025	3 265	3 480	4 195	5 183

Як можна бачити, наведена статистична інформація свідчить про незадовільний стан реалізації в Україні принципу соціальної справедливості оподаткування, у першу чергу, на регіональному рівні.

Тому автори пропонують запровадити дворівневу модель оподаткування доходів фізичних осіб в Україні:

1. Установити загальну для всіх регіонів України ставку податку на доходи фізичних осіб у розмірі 15 %.

2. Здійснювати аналіз соціально-економічного розвитку регіонів для формування умов оподаткування в конкретних регіонах України на найближчих три роки.

Із метою виділення відносно однорідних за рівнем соціально-економічного розвитку регіонів України (крім АРК і м. Севастополь) було здійснено їхній кластерний аналіз за такими показниками: середня заробітна пла-

та у 2016 році; обсяги сплаченого податку на доходи фізичних осіб у 2016 році; наявний дохід у розрахунку на одну особу у 2016 році (за офіційними даними Державної служби статистики, Державної фіскальної служби, Державної казначейської служби України).

Кластерний аналіз здійснено за допомогою статистичного пакета Statgraphics за ієрархічним алгоритмом середнього зв'язку, який полягає в послідовному поєднанні окремих об'єктів у групи (кластери) на основі розрахунку середнього значення міри подібності, яке потім порівнюють із заданим пороговим значенням.

Було виділено п'ять кластерів, результати кластерного аналізу наведено в табл. 3, а результати класифікації регіонів України подано на рис. 3.

Таблиця 3

Результати розподілу регіонів України за допомогою кластерного аналізу
[The results of the distribution of Ukraine's regions using cluster analysis]

Кластери	Кількість об'єктів у кластері	Частка від загальної кількості, %	Регіони, які потрапили до кластера
1	15	60	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області
2	1	4	Дніпропетровська область
3	1	4	Донецька область
4	7	28	Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська області
5	1	4	м. Київ

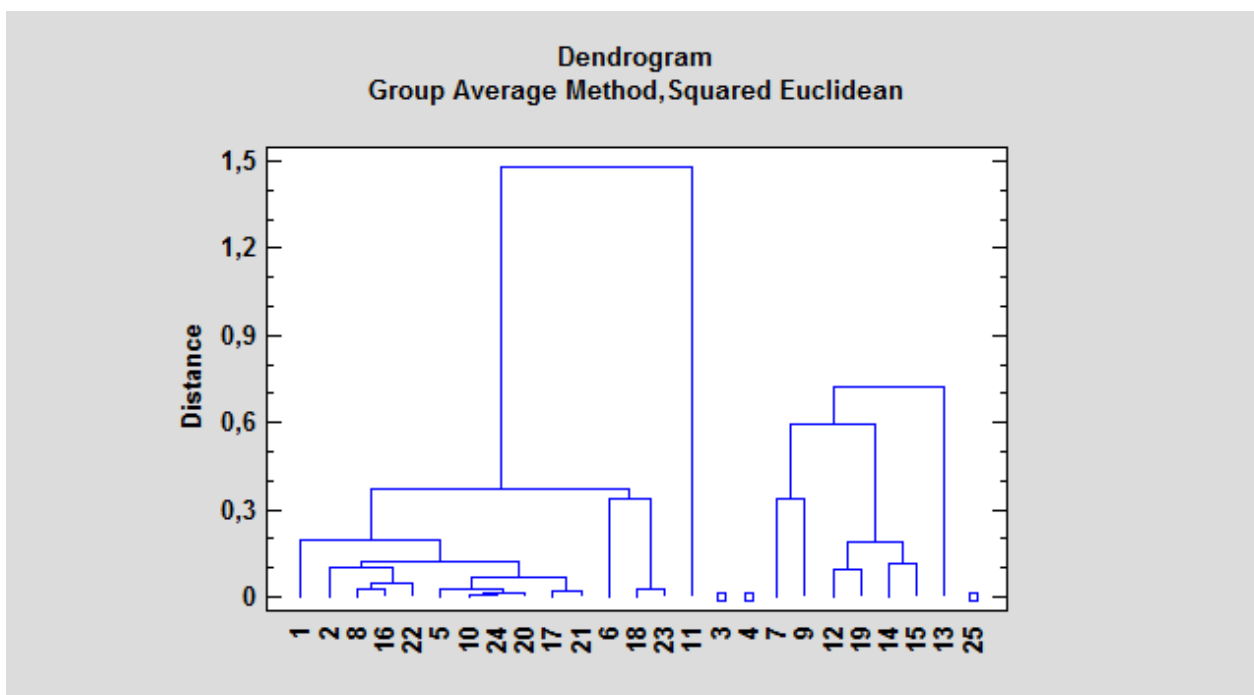

Рис. 3. Дендрограма розподілу регіонів України за кластерами
[The dendrogram of the cluster distribution of Ukraine's regions]

3. Із метою реалізації права органів місцевого самоврядування на податкову децентралізацію, дозволити на місцевому рівні встановлювати надбавку до запропонованої єдиної ставки податку на доходи фізичних осіб (15 %). Деякі країни мають позитивний досвід застосування дворівневої чи трирівневої системи оподаткування фізичних осіб (США, Німеччина, Італія, Іспанія та ін.).

За результатами кластерного аналізу запропоновано такі надбавки до ставки податку на доходи фізичних осіб (табл. 4):

Таблиця 4

Запропоновані надбавки до чинної ставки податку на доходи фізичних осіб в аспекті регіонів України [The proposed surcharge to the personal income current tax rate in the regions of Ukraine]

Основна ставка, %	Регіональна надбавка, %	Регіони України
15	1	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області
	2	Дніпропетровська область
	3	Донецька область
	4	Запорізька, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська області
	5	м. Київ

На період здійснення антитерористичної операції автори пропонують установити на територіях Донецької та Луганської області (територіях, підконтрольних Україні) ставку податку на доходи фізичних осіб 5 %.

Запропоновані зміни мають дозволити державі реалізувати принцип соціальної справедливості на рівні регіонів, оскільки будуть урахувати деякі показники соціально-економічного розвитку регіонів України. Це має дозволити мешканцям менш дохідних регіонів сплачувати меншу суму податку на доходи фізичних осіб, тобто буде враховано їхню платоспроможність (саме це задекларовано сьогодні в Податковому кодексі України стосовно сутності принципу "соціальна справедливість").

Напрямами подальших досліджень буде обґрунтування розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян для забезпечення захисту малозабезпечених та соціально вразливих верств населення.

monitoringcategories/richnyy. 3. Government expenditure on social protection [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_social_protection. 4. Економічний словник-довідник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://subject.com.ua/economic/dict/721.html>. 5. Універсальний словник-енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/29/53409/21047.html>. 6. Про систему оподаткування : Закон України № 1251-ХІІ від 25.06.1991 р. (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12. 7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. 8. Про прибутковий податок з громадян : Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 р. № 13-92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/13-92>. 9. Про податок з доходів фізичних осіб. : Закон України № 889-IV від 22.05.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-15>. 10. Individual income tax rates table [Electronic resource]. – Access mode : <https://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/individual-income-tax-rates-table.html>. 11. Петти У. Трактат о налогах и сборах. Антология экономической классики. В 2-х т. Т. 1 / У. Петти. – Москва : ЭКОНОВ, 1991. – 475 с. 12. Руссо Ж.-Ж. Рассуждение о происхождении и основаниях неравенства между людьми [Електронний ресурс] / Ж.-Ж. Руссо. – Режим доступу : <http://www.marsexx.ru/lit/russo-traktaty-o-politike.html#396>. 13. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – Москва : Ламартис, 2014. – 776 с. 14. Smith A. An Inquiry into the Nature and Cause of the Wealth of Nations / A. Smith. – Modern Library Edition. – New York : Random House, 1937. – 779 p. 15. Wagner A. Finanzwissenschaft: Th. Gebühren Und Allgemeine Steuerlehre / A. Wagner. – S. 1. : Nabu Press, 2011. – 854 с. 16. Wagner A. Lehrbuch der Polit. Ökonomie / A. Wagner. – S. 1. : Grundlegung, 1879. – 186 s. 17. Рикардо Д. Сочинения. Начала политической экономии и налогового обложения. В 4-х т. Т. 1 / Д. Рикардо. – Москва : Издательство политической литературы, 1995. – 360 с. 18. Сисмонди Ж. С. Новые начала политической экономии в его отношении к народонаселению. В 2-х т. Т. 2 / Ж. С. Сисмонди. – Москва : Гос. Соц.-эк. изд-во, 1937– 544 с. 19. Mirabeau O. Oeuvres complètes / O. Mirabeau. – Paris : Barthou L., 1882. – 82 p. 20. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского. Сочинения : в 2-х т. Т. 2 / Т. Гоббс. – Москва : Мысль, 1991. – 342 с. 21. Милль Дж. С. Основы политической экономии : в 3-х т. Т. 3 / Дж. С. Милль. – Москва : Прогресс, 1981. – 447 с. 22. Гольбах П.-А. Избранные произведения : в 2-х т. Т. 2 / П.-А. Гольбах. – Москва : Знание, 1963.– С. 248. 23. Кучеров И. И. Налоговое право России / И. И. Кучеров. – Москва : ЮрИнфоР, 2001. – 360 с. 24. Исаев А. А. Очерк теории и политики налогов / А. А. Исаев. – Москва : ЮрИнфоР-Пресс, 2004. – 270 с. 25. Пушкарева В. М. История мировой и русской финансовой науки и политики / В. М. Пушкарева. – Москва : ИНФРА-М, 1996. – 192 с. 26. Майбуров И. А. Теория налогообложения. Продвинутый курс : учебник для магистрантов / И. А. Майбуров, А. М. Соколовская. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 591 с. 27. Zyma O. The analysis of indicators of the personal income tax fiscal efficiency / O. Zyma, O. Preobrazhenska // Економіка розвитку. – 2015. – №1. – С. 54–58. 28. Жебчук Л. Л. Удосконалення фіскальної складової механізму державного регулювання доходів населення / Л. Л. Жебчук // Економіка розвитку. – 2014. – № 3. – С. 64–68. 29. Sevryukova L. Trends in taxation of personal income: Russian and foreign experience / L. Sevryukova, S. Belousova // Економічний часопис-XXI. – 2016. – № 157(3–4(1)). – С. 41–44. 30. Boiko S. Individual

Література: 1. Индекс социального развития [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/research/social-progress-index-2016.html>. 2. Бюджетный мониторинг. Анализ выполнения бюджета [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ibser.org.ua/publications/>

income tax in the formation of financial resources of the enlarged government / S. Boiko, O. Drahan // *Економічний часопис-XXI*. – 2016. – № 161 (9–10). – С. 35–38. 31. Гриненко А. М. Соціальна справедливість як ключовий принцип у реалізації соціальної політики держави / А. М. Гриненко // *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Сер.: Педагогіка. – 2009. – Т. 112, вип. 99. – С. 104–107. 32. Стойка М. С. Сучасні погляди на розуміння концепції справедливості / М. С. Стойка // *Форум права*. – 2014. – № 2. – С. 416–422. 33. Федіна Н. В. Сучасні погляди на розуміння справедливості та її концепції: загальнотеоретичний підхід / Н. В. Федіна // *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. – 2013. – Вип. 10. – С. 45–49. 34. Ляпіна Л. А. Концепція соціальної справедливості Джона Ролза як теоретична підгрунта теорії мультикультуралізму / Л. А. Ляпіна // *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Серія: Філософія. – 2015. – Т. 257, вип. 245. – С. 15–19. 35. Прохоренко Т. Г. Справедливість як чинник соціальної стабільності / Т. Г. Прохоренко // *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Сер.: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2014. – № 3. – С. 255–262. 36. Ролз Дж. Теорія справедливості / Дж. Ролз. – Новосибірськ : Изд-во Новосиб. ун-та, 1995. – 536 с. 37. Бентам И. Введение в основания нравственности и законодательства / И. Бентам. – Москва : РОССПЭН. 1998. – 190 с. 38. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность (Ошибки социализма) / Фридрих Август фон Хайек. – Москва : Новости, 1992. – 304 с. 39. Мінекономрозвитку: Рівень тіньової економіки знизився до 38 % від ВВП [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249500233&cat_id=244277212. 40. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 41. І знову про гроші: мінімальні заробітні плати в Україні та світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analityka/i-znovu-pro-groshi-minimalni-zarobitni-platy-v-ukrayini-ta-sviti>. 42. Реальна зарплата в Україні за місяць скоротилася на 8,3 % [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://economics.unian.ua/finance/1801297-realna-zarplata-v-ukrajini-za-misyats-skorotilasya-na-83.html>.

References: 1. Indeks sotsialnoho rozvytku [Electronic resource]. – Access mode : <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/research/social-progress-index-2016.html>. 2. Biudzhethnyi monitorynh. Analiz vykonannya biudzhetu [Electronic resource]. – Access mode : <http://ibser.org.ua/publications/monitoringcategories/richnyu>. 3. Government expenditure on social protection [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_social_protection. 4. Ekonomichnyi slovnyk-dovidnyk [Electronic resource]. – Access mode : <http://subject.com.ua/economic/dict/721.html>. 5. Universalnyi slovnyk-entsyklopediia [Electronic resource]. – Access mode : <http://slovpedia.org.ua/29/53409/21047.html>. 6. Pro systemu opodatkuvannya : Zakon Ukrainy No. 1251-XII vid 25.06.1991 r. (zi zminamy i dopovnenniamy) [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1251-12>. 7. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. No. 2755-VI [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 8. Pro prybutkovyi podatok z hromadian : Dekret Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26.12.1992 r. No. 13-92 [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/13-92>. 9. Pro podatok z dokhodiv fizychnykh osib : Zakon Ukrainy No. 889-IV vid 22.05.2003 r. [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-15>. 10. Individual income tax rates table [Electronic resource]. – Access mode : [http://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-](http://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/individual-income-tax-rates-table.html)

[resources/tax-rates-online/individual-income-tax-rates-table.html](http://home.kpmg.com/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/individual-income-tax-rates-table.html). 11. Petti U. Traktat o nalogakh i sborakh. Antologiya ekonomicheskoy klassiki. In 2 vol. Vol. 1 / U. Petti. – Moskva : EKONOV, 1991. – 475 p. 12. Russo Zh.-Zh. Rassuzhdenie o proiskhozhdenii i osnovaniyakh neravenstva mezhdru lyudmi [Electronic resource] / Zh.-Zh. Russo. – Access mode : <http://www.marsexx.ru/lit/russo-traktaty--o-politike.html#396>. 13. Smit A. Issledovanie o prirode i prichinakh bogatstva narodov / A. Smit. – Moskva : Lamartis, 2014. – 776 p. 14. Smith A. An Inquiry into the Nature and Cause of the Wealth of Nations / A. Smith. – Modern Library Edition. – New York : Random House, 1937. – 779 p. 15. Wagner A. Finanzwissenschaft: Th. Gebühren Und Allgemeine Steuerlehre / A. Wagner. – S. 1 : Nabu Press, 2011. – 854 p. 16. Wagner A. Lehrbuch der Polit. Ökonomie / A. Wagner. – S. 1 : Grundlegung, 1879. – 186 s. 17. Rikardo D. Sochineniya. Nachala politicheskoy ekonomii i nalogovogo oblozheniya. In 4 vol. – Vol. 1 / D. Rikardo. – Moskva : Izdatelstvo politicheskoy literatury, 1995. – 360 p. 18. Sismondi Zh. S. Novye nachala politicheskoy ekonomii v ego otnoshenii k narodonaseleniyu / Zh. S. Sismondi. – Moskva : Gos. Sots.-ek. izd-vo, 1937. – In 2 vol. Vol. 2. – 544 p. 19. Mirabeau O. Oeuvres complètes / O. Mirabeau. – Paris : Barthou L., 1882. – 82 p. 20. Gobbs T. Levianfan, ili Materiya, forma i vlast gosudarstva tserkovnogo i grazhdanskogo. Sochineniya : in 2 vol. Vol. 2 / T. Hobbs. – Moskva : Mysl, 1991. – 342 p. 21. Mill Dzh. S. Osnovy politicheskoy ekonomii. In 3 vol. Vol. 3 / Dzh. S. Mill. – Moskva : Progress, 1981. – 447 s. 22. Golbakh P.-A. Izbrannye proizvedeniya : in 2 vol. / P.-A. Golbakh. – Moskva : Znanie, 1963. – P. 248. 23. Kuchero I. I. Nalogovoe pravo Rossii / I. I. Kuchero. – Moskva : YurInfoR, 2001. – 360 p. 24. Isaev A. A. Ocherk teorii i politiki nalogov / A. A. Isaev. – Moskva : YurInfoR-Press, 2004. – 270 p. 25. Pushkareva V. M. Istoriya mirovoy i russkoy finansovoy nauki i politiki / V. M. Pushkareva. – Moskva : INFRA-M, 1996. – 192 p. 26. Mayburov I. A. Teoriya nalogooblozheniya. Prodvinuty kurs: uchebnik dlya magistrantov / I. A. Mayburov, A. M. Sokolovskaya. – Moskva : YUNITI-DANA, 2011. – 591 p. 27. Zyma O. The analysis of indicators of the personal income tax fiscal efficiency / O. Zyma, O. Preobrazhenska // *Ekonomika rozvytku*. – 2015. – No. 1. – P. 54–58. 28. Zhebchuk L. L. *Udoskonalennia fiskalnoi skladovoi mekhanizmu derzhavnoho rehu-liuvannia dokhodiv naseleennia* [Improving the fiscal component of the state regulation of incomes] / L. L. Zhebchuk // *Ekonomika rozvytku*. – 2014. – No. 3. – P. 64–68. 29. Sevryukova L. Trends in taxation of personal income: Russian and foreign experience / L. Sevryukova, S. Belousova // *Ekonomichnyy chasopys -XXI*. – 2016. – No. 157 (3–4(1)). – P. 41–44. 30. Boiko S. Individual income tax in the formation of financial resources of the enlarged government / S. Boiko, O. Drahan // *Ekonomichnyy chasopys-XXI*. – 2016. – No. 161 (9–10). – P. 35–38. 31. Hrynenko A. M. *Sotsialna spravedyvist yak kliuchovyi pryntsyyp u realizatsii sotsialnoi polityky derzhavy* [Social justice as a key principle in realizing the social state of the state] / A. M. Hrynenko // *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia"*. Ser.: Pedahohika. – 2009. – Vol. 112, issue 99. – P. 104–107. 32. Stoika M. S. *Suchasni pohliady na rozuminnia kontseptsii spravedyvosti* [Modern views on the concept of justice] / M. S. Stoika // *Forum prava*. – 2014. – No. 2. – P. 416–422. 33. Fedina N. V. *Suchasni pohliady na rozuminnia spravedyvosti ta yii kontseptsiiyi: zahalno-teoretychnyi pidkhid* [Modern views on the understanding of justice and its concept: the general theoretical approach] / N. V. Fedina // *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*. – 2013. – Issue 10. – P. 45–49. 34. Liapina L. A. *Kontseptsiiia sotsialnoi spravedyvosti Dzhona Rolza yak teoretychne pidhruntia teorii multykulturalizmu* [The concept of social justice of John Rolz as a theoretical background of the multiculturalism theory] / L. A. Liapina // *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra*

Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiiia". Seriia: Filosofiia. – 2015. – Vol. 257, issue 245. – P. 15–19. 35. Prokhorenko T. H. *Spravedlyvist yak chynnyk sotsialnoi stabilnosti* [Justice as a factor of social stability] / T. H. Prokhorenko // *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. Ser.: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. – 2014. – No. 3. – P. 255–262. 36. Rolz Dzh. *Teoriya spravedlivosti / Dzh. Rolz*. – Novosibirsk : Izd-vo Novosib. un-ta, 1995. – 536 p. 37. Bentam I. *Vvedenie v osnovaniya npravstvennosti i zakonodatelstva / I. Bentam*. – Moskva : ROSSPEN, 1998. – 190 p. 38. Khayek F. *Pagubnaya samonadeyannost (Oshibki sotsializma) / Fridrikh Avgust fon Khayek*. – Moskva : Novosti, 1992. – 304 p. 39. *Minekonomrozvytku: Riven tinovoi ekonomiky znyzyvsya do 38 % vid VVP* [Electronic resource]. – Access mode : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249500233&cat_id=244277212. 40. *Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky* [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 41. *I zнову pro hroshi: minimalni zarobitni platy v Ukraini ta sviti* [Electronic resource]. – Access mode : <http://edclub.com.ua/analityka/i-znovu-pro-groshi-minimalni-zarobitni-platy-v-ukrayini-ta-sviti>. 42. *Realna zarplata v Ukraini za misiats skorotylasia na 8.3 %* [Electronic resource]. – Access mode : <https://economics.unian.ua/finance/1801297-realna-zarplata-v-ukrajini-za-misyats-skorotylasya-na-83.html>.

Інформація про авторів

Сидельникова Лариса Петрівна – д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри податкової та бюджетної політики Херсонського національного технічного університету (Бериславське шосе, 24, м. Херсон, Україна, 73008, e-mail: 1907@i.ua).

Найденко Олексій Євгенович – канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри оподаткування Харківського на-

ціонального економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, м. Харків, Україна, 61166, e-mail: Oleksii.Naidenko@m.hneu.edu.ua).

Інформація об авторах

Сидельникова Лариса Петровна – д-р екон. наук, професор, завідувача кафедри податкової та бюджетної політики Херсонського національного технічного університету (Бериславське шосе, 24, г. Херсон, Україна, 73008 г., e-mail: 1907@i.ua).

Найденко Алексей Евгеньевич – канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (просп. Науки, 9-А, г. Харків, Україна, 61166, e-mail: Oleksii.Naidenko@m.hneu.edu.ua).

Information about the authors

L. Sidelnikova – Doctor of Sciences in Economics, Professor, Head of the Department of Tax and Budget Policy of Kherson National Technical University (24 Berislavskoe Highway, Kherson, Ukraine, 73008, e-mail: 1907@i.ua).

O. Naidenko – PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Taxation of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9-A Nauky Ave., Kharkiv, Ukraine, 61166, e-mail: Oleksii.Naidenko@m.hneu.edu.ua).

*Стаття надійшла до ред.
06.06.2017 р.*

УДК 658.147:621

JEL Classification: G34; D74

СИСТЕМА КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕННЯ ПРЯДПРИЯТТЯМИ

Хилуха О. А.

В условиях развития постиндустриального общества приобретает актуальность вопрос управления корпорациями, поскольку институт управления становится все более обособленным от института собственности. В системе корпоративных отношений интересы акционеров, имеющих относительно небольшую долю акций корпорации, могут дискриминироваться менеджерами компании. При таких условиях необходима правильная организация системы корпоративного управления, где взаимодействие между институтами управления и собственности имеют мутуалистический, а не комменсалистический характер и создают преимущества для двух организаций. Идентифицированы принципы, функции и методы корпоративного управления, определены факторы влияния на систему корпоративного управления для построения такой системы, которая создаст прочное взаимодействие между собственниками, менеджерами и другими заинтересованными сторонами корпоративного управления.

Были использованы следующие методы исследования: систематизации и обобщения – для уточнения понятийно-категориального аппарата; статистического анализа – для изучения вариантов взаимодействия корпорации с ее заинтересованными сторонами и характеристик внешней среды корпорации; графические – для наглядного отображения системы корпоративного управления.

Рассмотрены составляющие системы корпоративного управления: понятие, подходы и особенности ее формирования и развития. Корпоративное управление реализуется через принципы, функции, методы и управленческие